

Голові спеціалізованої вченої ради
у Харківській державній академії
дизайну і мистецтв,
доктору мистецтвознавства,
професорки, завідувачки кафедри
теорії і історії мистецтва
Соколюк Людмилі Данилівні

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора мистецтвознавства, професорки кафедри
образотворчого мистецтва ТАРАСЕНКО Ольги Андріївни
на дисертаційну роботу ПАНДИРЕВОЇ Єлизавети Андріївни
на тему: «Мистецтво рукотворного графічного напису у візуальному
середовищі міста: морфологічний аспект (II пол. XX ст. — XXI ст.)», подану
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 –
Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Візуальне середовище за ступенем емоційного впливу на стан людини за останні десятиліття різко змінилося. У зв'язку зі світовою урбанізацією в другій половині XX століття воно стає все більш несприятливим. Період, який вивчається (II пол. XX ст. — XXI ст.) – це поширення мистецтва графічного напису у середовищі міст. Рукотворні написи можуть збагатити художньо-образним змістом стандартне будівництво.

У наш час мистецтво рукотворного графічного напису в міському середовищі стало масовим явищем. Це несе загрозу зниження професійного рівня, оскільки далеко не всі ті, хто називає себе художниками, володіють образною мовою мистецтва. Для розвитку культури українського графічного напису як художнього твору необхідне вивчення його можливостей. До представлення до захисту дисертації Є. А. Пандиревої ця тема не мала цілісного наукового дослідження в українському мистецтвознавстві.

Тема дослідження відповідає практичній діяльності Є. А. Пандиревої як художника. Звідси – глибокий інтерес до аналізу й інтеграції досвіду попередників, увага до їх досягнень, прагнення до освоєння творчої спадщини. Тема роботи сприяє розширенню проблемного поля мистецтва

написів через залучення до нього теоретико-практичного досвіду фахівців-практиків.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно плану підготовки та удосконалення кваліфікованих наукових кадрів Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ознайомлення зі змістом та структурою дисертації Є. А. Пандиревої показало, що автором компетентно й чітко сформульовано актуальність, мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, а також наукову новизну. Логічно розроблені завдання для досягнення зазначеної мети. Добре обґрунтовано теоретичне та практичне значення отриманих результатів.

Вирішення поставлених завдань здійснено шляхом комплексного та поетапного вивчення теми. Джерельна база добре опрацьована, містить теоретичні твори з мистецтвознавчого аналізу, матеріали фахових журналів та інтернет-видань, корпоративних сайтів із персональними сторінками і творами художників та райтерів, які створювали рукотворні графічні написи.

Роботу побудовано на основі ретельно опрацьованого системно-аналітичного підходу. Доцільно застосовано загальнонаукові і спеціальні мистецтвознавчі методи наукового пізнання. Комплексне використання теоретичних та емпіричних методів наукового пізнання дало змогу глибоко проаналізувати морфологічний аспект графіті, каліграфіті та рисованого напису.

Для мистецтвознавчого аналізу вдало відібрані, систематизовані та представлені у широкому діапазоні характерні твори, велика частина яких публікується вперше. На основі теоретичного дослідження зразків графіті, каліграфіті й рисованого напису розроблено переконливу класифікацію за видами, стилями та напрямками графіті, а також створено більше 50 авторських таблиць та схем, які унаочнюють положення, викладені в дисертації.

Оцінка змісту дисертації. Структура роботи побудована чітко та повністю розкриває поставлену автором мету. Стиль викладення є логічним та доступним для сприйняття. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів та додатків. 238 стор. основного тексту; класифікаційні схеми й ілюстративні таблиці – 66 поз. на 44 стор.; ілюстрації – 289 поз. на 177 стор. Загальний обсяг – 590 стор.

У вступі відповідно до вимог чітко розкрито всі необхідні пункти, визначено особистий внесок здобувача. **У першому розділі** наведено джерельну базу та переконливо обґрунтовано методи дослідження. Належну увагу приділено понятійно-термінологічному апарату. Стосовно понять «графіті», «каліграфіті» та «рисований напис» аргументовано доведено доцільність узагальнити представлені терміни в одне авторське поняття «рукотворний графічний напис» (с. 17).

Представлена історіографія показує, що Є. А. Пандирєва у всій повноті критично засвоїла наукову літературу за темою. Список використаних джерел складає 269 поз. Проаналізовано необхідні статті на європейських мовах (18 найменувань). Відповідно до вимог текст містить посилання на наведені у списку праці. Таким чином, дотримуючи науковий етикет, дослідниця додає свій внесок у вивчення теми.

Специфіка теми наукової роботи зумовила формування методології дослідження, яка характеризується поєднанням загальнонаукових (теоретичні та емпіричні) і спеціальних мистецтвознавчих методів наукового пізнання. Логічною і осмисленою постає класифікація за видами, стилями та напрямками досліджуваного арт медіума, втілена у низці авторських таблиць та схем.

У другому розділі ґрунтовно висвітлено різноманітний рукотворний графічний напис в контексті візуального середовища міста. Відомо, що графіті починалося як кримінальне мистецтво. Сучасні мурали вийшли за рамки непрофесійного мистецтва. Важливо, що в роботі добре представлені шляхи досягнення комфортності візуального сприйняття міського середовища (с. 86-89).

У третьому розділі детально аналізується морфологічний аспект написів графіті, європейського каліграфіті та рисованого шрифту. Дослідження тенденцій літерних форм у контексті постмодернізму дало можливість виявити боротьбу наукових концепцій між порядком та хаосом, де останній виступав як відкритий набір підходів, позицій та стилів, що заявили про себе із позиції протесту, розвитку або іронії над певними аспектами модернізму.

Наукова новизна положень, висновків і результатів дослідження та повнота їхнього викладення в опублікованих працях.

Наукова новизна дисертаційного дослідження Є. А. Пандиревої полягає в системному розгляді морфологічного аспекту рукотворного графічного напису (графіті, каліграфіті та рисованого шрифту). Наукові положення та висновки добре обґрунтовані, достовірні та мають новизну. Ретельно відібрані ілюстративні матеріали підтверджують зроблені висновки. Є. А. Пандирева використовувала невідомі досі джерела. При дослідженні понять «графіті», «каліграфіті» та «рисований напис» було доведено доцільність узагальнити представлені терміни в одне авторське поняття «рукотворний графічний напис» (с. 8, 64). Введено в мистецтвознавчий дискурс України маловідомі твори, виокремлено типологію написів у середовищі міста; розмежовано поняття «рисований шрифт», «каліграфіті» та «графіті»; визначено вплив рукотворних графічних написів на розвиток візуального середовища у місті.

Основні результати дисертації були оприлюднені в 41 публікації: 6 статей входять до наукових фахових видань, визначених переліком МОН України на 2023 рік, 1 стаття входила до наукового фахового видання, що було визначено переліком МОН України на 2019 рік. 1 монографія належить до наукового видання держав, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку з Європейським Союзом (Чехія), також 2 статті, що належать до наукових видань держав, що входять до Європейського Союзу (Австрія та Польща), а також 1 закордонна колективна стаття. Тридцять наукових тез розміщено у збірках матеріалів українських та зарубіжних наукових конференцій: дві у науково-практичних конференціях;

п'ять у всеукраїнських наукових конференціях; шість у міжнародних наукових конференціях; шістнадцять у міжнародних науково-практичних; одна у міжнародній науково-методичній конференції.

Список опублікованих за темою дисертації статей і доповідей на конференціях відповідають встановленим вимогам п. 8 - 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 і демонструють дослідницький шлях дисертанта. Опубліковані у статтях матеріали досить повно відображають зміст дисертації.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації.

Зміст анотації та основних положень розділів дисертаційного дослідження цілком відповідають поставленій меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Висновки до розділів і загальні є систематизованими і носять узагальнюючий характер представленого дисертаційного дослідження. В цілому зміст анотації стисло відтворює основні аспекти дослідження та не містить інформації, яка б була відсутньою в дисертаційній роботі.

Практичне значення і впровадження здобутих результатів дослідження підтверджується, воно забезпечується можливістю використання її висновків та експериментальних даних у роботі викладачів різноманітних закладів художньої освіти, художників. Розроблено та впроваджено у навчальний процес кафедри «Візуальні практики» Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Матеріали і результати дисертаційного дослідження використані при розробці навчальних програм «Арт-проекування АВ твору» та «Художні технології в АВМ» для студентів III та IV курсів спеціалізації «Фотомистецтво та візуальні практики». Також здобувачкою проведено низку лекцій за видами, стилями та напрямками графіті. Взято участь у проєкті «Книга від вченого» за підтримки «Офісу підтримки вченого», де було презентовано авторську монографію за темою «Емоційна складова художньої стилістики рукотворного графічного напису».

Сертифікат № 731. Згідно розпорядження №32 від 03.02.2023. Усі практичні результати дисертації підтверджено відповідними документами.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Є. А. Пандирева виходить на складну багатопланову проблематику, її дослідження має творчий пошуковий характер і викликає бажання висловити автору свої міркування і побажання. У подальшій науковій діяльності пропонується:

- розглянути історичний аспект теми: графічний напис постмодернізму та історія плаката ХХ ст.;
- розвинути ідею синтезу графічного зображення та архітектури (Параграф 3.5. Таблиця 35-36; 42-43).
- зосередити увагу на зв'язку графічного напису з умовною мовою монументально-декоративних розписів;
- поглибити тему впливу теорії та практики художників українського авангарду початку ХХ століття на сучасне мистецтво рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста;
- глибше вивчити вплив абстрактного мистецтва на абстрактне слово в розписах; виявити взаємодію реалістичного образу і псевдокаліграфії. (Наприклад, композиція Тараса Макара «Вівці», де слово стає набором графічних елементів). Розібратися: «Про що свідчить втрата в слові сенсу?» З цією метою корисним є вивчення праць лінгвістів. Зокрема, харків'янина Олександра Опанасовича Потєбні («Думка і мова», Харків, 1892).

Висловлені побажання жодним чином не впливають на загальну високу оцінку роботи. Дисертаційна робота Є. А. Пандиревої є актуальною, самостійною і завершеною науковою працею, що має наукову новизну, теоретичне й практичне значення.

Загальний висновок та оцінка дисертації.

Вважаю, що дисертаційне дослідження здобувачки ступеня доктора філософії Пандиревої Є.А. «Мистецтво рукотворного графічного напису у

візуальному середовищі міста: морфологічний аспект (II пол. XX ст. — XXI ст.)» виконане на високому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням. За своїм змістом дослідження повністю відповідає науковому профілю спеціальності 023 – «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненням від 19.05.2023 №502) і Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 року №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №341 від 21.03.2022). Пандирєва Єлизавета Андріївна заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузі знань 02 Культура і мистецтво.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства зі спеціальності:

17.00.05 «Образотворче мистецтво»,

професор кафедри образотворчого мистецтва

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний

університет імені К.Д. Ушинського»,

Заслужений діяч мистецтв України

О. А. Тарасенко

«26» січня 2024 року

